

Samefolkets dag, torsdag 6. februar 2020
Sverresborg Trøndelag Folkemuseum
Fylkesmann Frank Jenssen

Lahkoe biejjine!

Takk for muligheten til å hilse dere alle på samefolkets dag – samenes nasjonaldag – her på Sverresborg. Det er fantastisk å se den mobiliseringen, feiringen og fremvisningen av det samiske som skjer i februar. Det er mange markeringer og arrangementer rundt omkring i Trøndelag, i resten av landet og i Sapmi.

Vi skriver 2020. Det har gått 3 år siden storfeiringa under Tråante 2017, da var det 100 år siden det første samiske landsmøtet i Trondheim. Vi er fortsatt i Tråante – i Trondheim. Spørsmålet er; har vi dratt med oss noe av optimismen fra 100-årsfeiringa, inn i hverdagene i etterkant? Den gang var det lett å finne godordene, de store ordene, trekke de store linjene. Men har det betydd noe rent praktisk?

Jeg vet ikke om jeg skal gi noe bastant svar på det, men la meg heller ta følgende perspektiv basert på mine egne observasjoner:

De siste årene har vært interessant å følge, med tanke på hvordan den offentlige oppmerksomheten omkring 6. februar har utviklet seg. Min korte påstand er at det er mer oppmerksomhet i vår bevissthet og i det offentlige ordskiftet nå enn for bare få år siden, om det samiske generelt, og den samiske nasjonaldagen spesielt. Men oppmerksomhet kan være så mangt, og trekke i flere retninger.

En ting er omtale av dagen i dag. Det er bare å slå på radioen eller å slå opp i ei avis. Eller sjekke inn på sosiale medier. Mediebildet preges av samenes nasjonaldag, særlig i Trøndelag og andre deler av landet med betydelig innslag av samisk folk og kultur. Det er gratulasjoner og hurrarop. Jeg ser og hører stolthet og kloke tanker om samisk kultur og tradisjon. En fin dag å bruke for å bygge sterkere bevissthet om det samiske. Bevissthet både innad i den samiske befolkninga så vel som hos oss alle sammen.

Men sammen med feiringa stiller folk viktige spørsmål: Klarer vi å videreføre reindrifta i nye generasjoner? Overlever de samiske språkene, får vi tilstrekkelig med samiske lærere i skole og barnehage? Har vi nok kunnskap om helseutfordringene i den samiske befolkninga?

Vi må ha oppmerksomhet om både disse og andre problemstillinger mer enn denne ene dagen i året. Og det har vi!

Jeg tror jeg tør si at 6. februar mer enn noen gang er en dag som vi alle i Norge, om du er samisk eller ikke, legger merke til og har et forhold til. Det i seg selv er et bedre utgangspunkt vi bedre kan forstå og ta inn over oss at vi er to folk i ett land, og at begge folkene, ikke bare majoritetsbefolkninga, har rettigheter. Norge er et flerkulturelt samfunn og har mange minoriteter. Samene som urfolk har likevel en særskilt stilling, både historisk og mer formelt etter ILO-konvensjonen, i Grunnloven og annen lovgivning: For eksempel sameloven, menneskerettsloven, opplæringsloven og reindriftsloven.

Det finnes dem som prøver å undergrave og motarbeide det faktum at samene historisk og rettslig har, og skal ha, ei særskilt stilling som urfolk. Disse grupperingene tar feil, men fortsetter å hevde sitt. Det at de finnes må likevel bety at vi andre må ta til motmæle, og vi må spre kunnskap om hva som er fakta og hva som er sant. Fakta trumfer det meste, men budskapene må gjentas og gjentas – og gjentas.

Så da bruker vi 6. februar da, både til å ha fest og markering – samtidig som vi har refleksjon og ettertanke, stiller kritiske spørsmål og sprer kunnskap.

Det er likevel mest fest i dag, det fortjener vi. Resten av året er ikke bare preget av festdager, og fra mitt ståsted som Fylkesmann må jeg innrømme at oppmerksomhet om samiske spørsmål ofte dukker opp med bakgrunn i uenighet eller utfordringer. Nå skal det sies, at når du leser avisa så er ikke uenighet og utfordringer noe som er spesielt for spørsmål om det samiske – det gjelder i grunnen generelt i samfunnsdebatten.

Men det er likevel sånn at det ofte blir mye oppmerksomhet når det er snakk om konfliktfylte saker: Hyttebygging vs. reindrift. Vindmøller vs. reindrift. Eller mer ideologisk undergraving av samene som urfolk, som jeg var inne på.

På den mer positive siden har vi over flere år nå sett en utrolig oppdrift når det kommer til utvikling og formidling av samisk kultur:

- Musikk og musikere som gjør suksess,
- Grand Prix-suksessene har gått fra samiid ædnan til Keiino og spirit in the sky,
- filmer som formidler det samiske produseres både i Hollywood og her hjemme på berget,

- TV-programmer og -serier (Ante-serien var bra i min tid, men det er godt med fornyelse også)
- teater, som vi skal få her i kveld,
- pris og heder til folkebiblioteket i Trøndelag for samisk-innsatsen,
- kulturfestivaler – ta bare Raasten rastah, den sørsamiske kulturfestival på Røros som eksempel.

Det skjer mye. Mye bra!

Det samiske folket er kanskje ikke veldig stort når vi teller antall mennesker, heller ikke her i det sørsamiske området. Men når det kommer til utvikling, produksjon og formidling av kultur, så blir jeg fristet til å sitere Barack Obama. Obama sa, også om Norge, når sånne små land som oss gjør en innsats utover det størrelsen skulle tilsi: «You punch above your weight», brukte han å si.

Jeg kan dessverre ikke de samiske ordene for å «punch above your weight», men jeg vil si at uttrykket gjelder for samiske kulturutøvere og alle dere som jobber sammen med dem: Med små ressurser løfter dere det samiske mer enn det man kanskje egentlig skulle forvente eller tro var mulig.

***

Jeg nevnte Tråante 2017 i starten, og spurte om feiringa betydde noe rent praktisk. Jeg vet ikke om det er en direkte sammenheng, men jeg tror nok at både Tråante og den generelt økte oppmerksomheten om samiske spørsmål, har vært viktig for at Stortinget i 2018 bestemte å opprette en egen kommisjon som skal granske fornorskingspolitikken og uretten som er begått overfor samer, kvener og norskfinner.

Dette kalles Sannhets- og forsoningskommisjonen, ledes av tidligere statsråd Dagfinn Høybråten og skal overlevere sin rapport til Stortingets presidentskap i løpet av 2022.

Høybråten og kommisjonen har tre hovedoppgaver:

1. Historisk kartlegging av norske myndigheters politikk og virksomhet overfor samer og kvener/norskfinner.
2. De skal se på virkningene av fornorskingspolitikken, og på hvordan den har påvirket majoritetsbefolkningens syn på samer, kvener/norskfinner.
3. Kommisjonen skal foreslå tiltak som bidrar til videre forsoning.

Kommisjonen inviterer samer, kvener og andre til å gi oss sin historie. Skriftlig og i åpne møter. Og det har allerede kommet mange gripende bidrag fra enkeltindivider. Om hvordan folk har kjent på kroppen følgene av den harde fornorskningspolitikken som ble ført over lang tid. Så blir det kommisjonens oppgave å prøve å oppsummere og beskrive hvordan fornorskningen har påvirket det samiske samfunnet, inklusiv det sørsamiske samfunnet slik vi kjenner det i Trøndelag.

Mandatet til sannhets- og forsoningskommisjonens peker på et helt sentralt forhold; du må kjenne fortiden for å forstå nåtiden.

Den norske stat bestemte seg i 1890-årene for at det norske, bumannens rettigheter, skulle ha forrang foran samene og de samiske rettigheter, inkludert reindriftens rettigheter. Dette skjedde i nasjonsbyggingens ånd, løsrivelse fra Sverige og akkompagnert av nasjonale strømninger, Tiedemann og Gude og Bjørnssons bondefortellinger. I dette bildet hadde hverken jøden eller samene noen rettmessig plass.

Arven fra denne tiden er fortsatt levende i vårt samfunn.

Det måtte helt opp i vår tid for å få rettsavgjørelser på at de samme regler om dokumentasjon og ansvar for skade skal gjelde for reinene og samene, som det gjør for kua og nordmannen. I ettertid kan vi si; sjølsagt. Men reindriftsloven er fortsatt ikke endret på dette punktet.

Også i Sverige har det helt nylig kommet en høyesterettsdom som fastslår den svenske samebyens rettigheter til småviltjakt og fiske innenfor samebyens fjellområder.

Det må nesten høyesterettsdommen til, viser det seg. Det i seg selv er kanskje talende. Men uansett så ser vi at den 100-årige kampen fra Tråante-møtet i 1913 fortsetter, og det gir seg utslag i stadfesting av rettigheter helt opp i våre dager.

Men hva skjer når myndighetene og domstolene *faktisk anerkjenner* de samiske rettighetene og, i alle fall til en viss grad, etterlever det i praksis? Da dukker det gjerne frem en bakside av medaljen som skremmer. Nett-trollene, de stygge kommentarene i avisene og på sosiale medier. Da er det egentlig arven fra 1890 og fornorskningen som stikker fram hodet sitt. Grovt sjikanerende utsagn, med underliggende rasisme, både mot samer som gruppe og mot enkeltpersoner. Ja av og til ikke underliggende engang. Rasismen er like forkastelig enten den rammer samer, jøder eller muslimer.

Her har vi en jobb å gjøre, vi har et felles ansvar for å si at dette aksepterer vi ikke. Ikke som medmennesker, ikke som samfunn.

***

Vi hos Fylkesmannen er statens forlengede arm i Trøndelag. Vi jobber på mange ulike fagområder, men det vi har felles er at vi jobber for at Trøndelag skal være et godt sted å bo, vokse og virke for alle.

En nøkkeloppgave for fylkesmannen er å bidra til at nasjonal politikk blir gjennomført i fylket. Og vi har et særlig ansvar nettopp knyttet til reindrifta. Fylkesmannen har derfor ei egen reindriftsavdeling med kontor på Røros og Snåsa, med viktige oppgaver som handler om å følge opp reindriftspolitikken i landet. Vi er både veileder og hjelper, og myndighetsorgan, i møte med næringa.

Men vi jobber også for å ivareta samiske interesser på andre måter: Vi følger med at reindriftsinteressene følges når kommunene planlegger arealbruk – hvor kan det være hytter, veier og næringsvirksomhet? Vi følger med på barnehage- og skoleområdet, og gir blant annet tilskudd til videreutdanning i samisk for lærere – for å nevne noe.

I andre sammenhenger er ikke fylkesmannen myndighet, men vi uttaler oss. For eksempel i fjor da nasjonal rammeplan for vindkraft var ute på høring. Da anbefalte Fylkesmannen i Trøndelag, blant annet av hensyn til reindrifta, at planen ble lagt bort. De store områdene som kunne bli pekt ut som fremtidige vindkraftområder var ikke forenlig med hensynet til reindrifta. Vi – og andre som mente det samme – ble hørt. Akkurat den planen ble lagt bort, uten at det betyr at utfordringen med fremtidig vindkraftutbygging er over av den grunn.

Reindrifta er og blir den viktigste basisen for utøvelse av samisk kultur, og dermed for opprettholdelse av samisk kultur, språk og livsførsel.

Men ikke bare det! Reindrifta – og reinkjøttet – brukes jo i stadig større grad som en spydspiss i historiefortellinga, i kunnskapsformidlinga og i bygginga av forståelse om det samiske.

Kultur og reindrift styrker samisk identitet hos den enkelte, men når det formidles utover, i mange kanaler og til mange mennesker, så løfter det også bevisstheten hos menigmann og myndigheter i *hele* samfunnet.

Og når dét skjer, så styrkes også muligheten for *varige* bedringer i vilkårene for samisk språk, kultur og næring.

Nok en gang gratulerer med dagen! Lahkoe biejjine!

Og takk for oppmerksomheten.